

Генрі Джеймс

ПЛОЩА
ВАШИНГТОНА

---

*Переклад з англійської
Ганни ЛЕЛІВ*

Київ
"ЗНАННЯ"

РОЗДІЛ 1

У першій половині нинішнього століття, а точніше наприкінці її, у Нью-Йорку жив і процвітав один дуже шанований лікар — у Сполучених Штатах споконвіку складають шану визначним представникам лікарського фаху. Ремесло це здавна вважається в Америці почесним, і там його частіше, ніж деінде, величають “благородним”. У країні, де для того, щоб посісти певне місце в суспільстві, треба добре заробляти чи принаймні вдавати, що заробляєш, мистецтво лікування викликає довіру одразу з двох причин. Воно належить до практичної сфери, що в Сполучених Штатах є чудовою рекомендацією, і водночас осяяне світлом науки — а це неабияк цінують ті, у кого любов до науки не завжди поєднується з вільним часом і можливістю. Доктор Слопер заслужив добре ім'я почасти тому, що його знання й практичні навички перебували в досконалій гармонії. Він належав до так званих вчених лікарів, і його методи лікування ніколи не зводилися до абстрактних розмірковувань — він завжди пропонував хворим щось конкретне. Доктор здавався надміру скрупульозним, та все ж не був сухим теоретиком, і навіть коли пояснював щось до таких подробиць, що видавалися геть зайвими навіть пацієнту, то ніколи не дозволяв собі (на відміну від деяких добре знаних медиків) покладатися на самі лише пояснення і незмінно залишав по собі якийсь нашкрябаний нерозбірливим почерком рецепт. Дехто з лікарів виписував ліки взагалі без жодних пояснень. Однак до цього — по суті, найпоширенішого — типу медиків він не належав. Згодом чи-

тачі переконаються, що я описую розумного чоловіка. І саме завдяки цій якості доктор Слопер став місцевою знаменитістю. У пору, про яку піде мова, йому було близько п'ятдесяти, а його популярність сягнула вершини. Він був напрочуд дотепний і в найдобрішому товаристві Нью-Йорка мав славу людини, яка побачила світу — а так воно значною мірою і було. Щоб уникнути непорозуміння, одразу ж додаю, що це був аж ніяк не шарлатан, а чоловік вельми чесний — такий чесний, що йому навіть не випадала нагода виявити цю свою рису на повну силу, і попри безмежну доброзичливість людей, що входили до кола його пацієнтів і залюбки хвалилися, мовляв, їх лікує найтямущіший лікар у країні, доктор Слопер щоденною працею підтверджував здібності, про які ходив такий погослос. Він був спостерігачем, ба навіть філософом, і “тямити” було для нього так природно і (як казали люди) так легко, що доктор зроду не старався щось із себе вдавати й цурався всіх тих хитроців і викрутасів, що їх так полюбляють особи посередні. Варто зауважити, що доля сприяла цьому чоловікові, і його шлях до багатства був устелений трояндами. Він одружився, коли мав двадцять сім років, зі своєю коханою, міс Кетрін Геррінгтон, гарненькою дівчиною з Нью-Йорка, яка, окрім своєї вроди, подарувала йому ще й величеський посаг. Місіс Слопер була приязною, вишуканою, освіченою й елегантною, а 1820 року належала до тих вродливих панночок, котрі мешкали в невеликій, але перспективній столиці¹, що юрмилася довкола парку

---

¹ Називаючи Нью-Йорк столицею, автор мав на увазі символічне значення міста для США, а не його адміністративний статус, адже столицею країни і штату Нью-Йорк був раніше від зазначених подій — у кінці XVIII ст., а саме: столицею країни із січня 1875 року до серпня 1790 року, коли всі адміністративні органи були перенесені у Філадельфію, штат Пенсильванія; сто-

Беттері¹, зверхньо поглядаючи на затоку, на високому березі якої зеленіли порослі травою узбіччя Канал-стрит². За свої двадцять сім років Остін Слопер зумів досягнути такого успіху, що ніхто особливо не здивувався, коли молода панянка з вищого товариства, яка мала десять тисяч доларів доходу й найчарівніші оченята на всьому острові Мангеттен, серед десятка залицяльників обрала саме його. Її оченята — й деякі інші принади — майже п'ять років були джерелом неймовірного задоволення для молодого лікаря, що став найвідданішим, найщасливішим у світі чоловіком. Те, що він одружився з багачкою, аж ніяк не змінило його раніше накреслених планів, — доктор Слопер віддавався своєму ремеслу так цілеспрямовано, наче мав за душею тільки скромний спадок, який по смерті батька розділив зі своїми братами й сестрами. Він мав на меті не так заробити гроші, як чогось навчитися і щось зробити. Навчитися чогось цікавого і робити щось корисне — так, у двох словах, виглядав його життєвий план, який ні на йоту не змінився через те, що його дружина, волею випадку, виявилась особою заможною. Доктор любив свою справу, із приємністю усвідомлював, що має непересічні здібності, любив застосовувати їх на ділі, твердо вірив, що не міг стати ніким іншим, як лікарем, і наполегливо вдосконалював своє ремесло. Звісно ж, вдале одруження порятувало його від багатогодинної виснажливої праці, а належність дружини до “вершків суспільства” забезпечила йому появу чималої кількості пацієнтів із тих, чії хво-

---

лицею штату — із 1788 до 1797 року, коли новою столицею стало Олбані) (*Тут і далі — прим. ред.*).

¹ Беттері-парк — парк на південному узбережжі острова Мангеттен. Одна з найстаріших зон відпочинку в Нью-Йорку.

² Канал-стрит — одна з найважливіших вулиць Нижнього Мангеттена.

роби якщо й не цікавіші самі по собі за недуги нижчих верств, то принаймні трапляються більш-менш регулярно. Доктор Слопер прагнув здобути якомога більше досвіду, і за двадцять років йому це вдалося. Мусимо додати, що набуття цього досвіду супроводжувалося такими обставинами, що якою б не була його справжня цінність, він не подякував за це долі. Первісток доктора, маленький хлопчик, що, на думку свого батька, — анітрохи не схильного до безпідставного захвату, — подавав величезні надії, помер, зазедве йому виповнилося три роки, і його смерті не змогли зарадити ані материнська безмежна любов, ані батьків учений розум. За два роки місіс Слопер привела на світ друге немовля, але бідолашне дитя не змогло розрадити зажуреного доктора, який пообіцяв собі виростити зі свого первістка достойного чоловіка, бо то була дівчинка. Крихітне дівча стало для нього розчаруванням, але найгірше ще чекало попереду. Через тиждень після її народження в молодій матері, котра начебто почувалася добре, з'явилися тривожні симптоми, і не встиг минути ще один тиждень, як Остін Слопер став удівцем.

Чоловік, який обрав своїм фахом порятунок життя інших людей, не зміг зарадити біді у власній оселі — тямущий лікар, який за три роки втратив дружину й малого сина, мав бути готовим до того, що на його добру славу лікаря чи турботливого глави сім'ї впаде тінь сумніву. Однак наш приятель unikнув критики: точніше, його не звинувачував ніхто, окрім нього самого — найбільш обізнаного та суворого судді. До кінця своїх днів він відчував тягар самоосуду, а в його душі довіку не загоїлися рубці від самокатування в ту ніч, коли померла дружина, адже власне сумління стало його найжорстокішим катом. Товариство, котре, як я вже казав, високо цінувало доктора, занадто співчувало йому, щоб брати на кпини.

Горе зробило його постать ще цікавішою, ба навіть дало йому ще більшої популярності. Кажали, що навіть родини лікарів не здатні сховатися від найпідступніших хвороб і що, зрештою, у доктора Слопера вмирали й інші пацієнти, окрім щойно згаданих; і це сприймалося як гідне виправдання. У нього залишилася маленька донька, і хоч не про такого нащадка він мріяв, доктор пообіцяв собі виховати її якнайкраще. Він володів великим запасом нерозтраченої батьківської турботливості, якою щедро обдарував дівчинку в перші роки життя. Її, звісно ж, назвали на честь бідолашної покійної матері, і навіть коли те дитя ще пішки під стіл ходило, доктор кликав її не інакше, як Кетрін. Вона росла міцною, здоровою дівчинкою, і, дивлячись на неї, батько часто думав, що йому принаймні не треба хвилюватися, що він втратить її через здоров'я. Я кажу “дивлячись на неї”, бо, правду кажучи... Але цю правду я розповім пізніше.

РОЗДІЛ 2

Коли дівчинці виповнилося десять років, він запросив свою сестру, місіс Пеннімен, перебратися до них. Слопер мав дві сестри, і обидві вийшли заміж ще зовсім юними. Молодша, місіс Елмонд, була дружиною заможного крамаря і матір'ю процвітаючої родини. Гарненька, спокійна, поміркована жінка, вона й сама квітла і була улюбленицею свого розумного брата, який доволі перебірливо ставився до жінок, навіть якщо вони були пов'язані з ним кривими узами. Місіс Елмонд він любив дужче за її сестру Лавінію, яка вийшла заміж за бідного священика — хворобливого й надміру пишномовного, а не далі як у тридцять п'ять років зосталася вдовою, без дітей і шеляга за душею — словом, без нічого, за винятком спогадів про пишні словеса містера Пеннімена, які

легким серпанком проникали і в її власні висловлювання. Усе ж доктор запропонував їй прихисток під дахом своєї оселі, а Лавінія, яка провела десять років свого заміжнього життя у містечку Пафкіпс¹, жваво пристала на його пропозицію. Слупер не пропонував місіс Пеннімен перебратися до нього назавжди, а, швидше, запросив її пожити в його будинку деякий час, поки вона не винайме невмебльованого помешкання. Хтозна, чи місіс Пеннімен узагалі розпочинала його пошуки, але достоту відомо одне — вона так його і не знайшла. Перебравшись до брата, вона зосталась у нього назовсім, і коли Кетрін виповнилося двадцять, тітка Лавінія й досі була однією з найвпливовіших осіб у її найближчому оточенні. Сама місіс Пеннімен заявляла, начебто залишилась, аби подбати про виховання своєї небоги. Вона розповідала про це всім, окрім доктора, який ніколи не вимагав від неї пояснень, бо щодня розважався тим, що сам їх вигадував. До того ж місіс Пеннімен, сповнена неабиякої вдаваної самовпевненості, з невідомих причин стримувала свої поривання давати рекомендації брату. Загалом, їй бракувало почуття такту, але його вистачило, щоб уникнути такої помилки, зате в брата цього почуття було більш ніж вдосталь, аби пробачити їй намір прожити півжиття на його гроші. Тому на мовчазну пропозицію місіс Пеннімен залишитися з ними, бо ж бідолашній сирітці потрібно жити поруч із розумною жінкою, він відповів мовчазною згодою. Та й що було казати, коли ясний розум сестри зроду його не засліплював. Він ніколи не був вражений жодною особливою жіночою рисою, за винятком хіба що того періоду, коли закохався у Кетрін Геррінгтон, і хоч був він, до певної міри, дамським лікарем, мав не найвищу думку про представниць

---

¹ Пафкіпс — містечко в штаті Нью-Йорк.

слабкої статі. Їхня слабкість здавалася йому, скоріше, чудернацькою, ніж вартою захоплення. Крім того, доктор вірив у красу розуму, що, на жаль, рідко коли траплялася серед його пацієнток. Його дружина була жінкою розсудливою, але він вважав її яскравим винятком — серед небагатьох переконань, у яких лікар був непохитний, це залишалось чи не найголовнішим. Такі думки, звісно, аж ніяк не полегшували тягаря втрати й не допомагали заповнити виниклу прогалину. Вони, до того ж, не давали йому об'єктивно оцінити здібності Кетрін і допомогу, яку надавала місіс Пеннімен. Утім за півроку доктор Слопер змірився з постійною присутністю своєї сестри як із доконаним фактом, а коли Кетрін підросла, погодився, що товариство особи недосконалої статі їй справді на користь. З Лавінією він тримався як найввічливіше — бездоганно, церемонно ввічливо. За своє життя вона бачила доктора розгніваним один-єдиний раз, коли він розлютився під час суперечки про богослов'я з її покійним чоловіком. З нею він ніколи не обговорював теології, та й узагалі ніколи нічого не обговорював, обмежившись тим, що дуже чітко, у формі ясно вираженого ультиматуму, висловив їй свої побажання щодо виховання Кетрін.

Якось, коли дівчинці було років дванадцять, він сказав їй:

— Спробуй виховати з неї розумну жінку, Лавініє. Я б хотів, щоб вона вміла мислити.

Після цих слів місіс Пеннімен на хвилюку задумалась.

— Любий Остіне, — запитала вона, — ти гадаєш, що вміти мислити важливіше, ніж уміти творити добро?

— Творити добро? — перепитав доктор. — Той, хто не вміє мислити, не вміє творити добро.